

BRZEZINSKI, Zbigniew. *Second Chance. Three Presidents and the Crisis of American Superpower*. New York : Basic Books, 2007. 234 s. ISBN 978-0-465-00252-8.

Předposlední z knih¹ Zbigniewa Brzezinského, politologa a bývalého poradce pro národní bezpečnost v administrativě Jamese Cartera (1977–1981), hledá stejně jako kniha předešlá² základ úspěchu světového vlivu Spojených států amerických. Geopolitika zde ustupuje do pozadí, jedná se především o hodnocení zahraniční politiky prezidentů George H. W. Bushe, Billa Clintona a George W. Bushe. Zbigniew Brzezinski, který dnes zasedá v několika správních radách politologických středisek, mj. v Center for Strategic and International Studies, se aktivně hlásí k Demokratické straně a podporuje předvolební kampaň pro prezidentství Baracka Obamy.

G. H. W. Bush: „Původní hřích“

Bush náležel v pomyslné řadě „světových vůdců“, jak Brzezinski nazval prezidenty USA po studené válce, k nejzkušenějším (veterán 2. světové války, šéf CIA, velvyslanec v Číně) a nejúspěšnějším. Autor vyzvedl nejen jeho spolupráci s německým kancléřem Helmutem Kohlem na sjednocení Německa, ale zejména, a to ve vztahu k Sovětskému svazu, Bushovo úsilí o jeho porážku, nikoli však o jeho rozpad. Při naplnění takového scénáře dle mínění autora hrozily střety v neruských částech. Změnu vlády v Rusku však Brzezinski nahlíží kriticky zejména s ohledem na rozvrat společnosti, krádeže státního vlastnictví a pomoci z USA.

Pro válku s Irákem r. 1991 získal Bush pomoc z NATO, OSN i Středního východu. Výhra však nevedla k hlavnímu Bushovu cíli, pádu vlády Saddáma Husajna. Bush usiloval o mír Izraele a jeho sousedů podle rezolucí RB OSN, a tak vedl na Izrael nátlak. Zastavil mu i přes vliv jeho lobby v USA pomoc až do změny jeho vlády r. 1992, v čemž Brzezinski spatřuje potřebný krok. Podobně chtěl Bush zastavit zhoršování vztahu Indie a Pákistánu r. 1990, kdy Indie začala s jaderným programem. Zmrazil sice pomoc Pákistánu, ale změny, na rozdíl od Blízkého východu, nedosáhl.

B. Clinton: „Neschopnost dobrých úmyslů“

Vládu Billa Clintona hodnotí Brzezinski kritičtěji už jen proto, že podléhal zprvu vlivu liberálních ministrů, liberálních sdělovacích prostředků a lobby (hlavně proizraelské a proticastrovské kubánské). Uznává ovšem jeho nesporné úspěchy v činnosti Národní hospodářské rady, v pomoci USA a Mezinárodního měnového fondu východní Asii v hospodářské krizi r. 1997, při úspěšném rozšíření NATO a omezení jaderných zbraní (START II – 1993, 1994). Stran vztahu USA a Ruska autor považuje za významné, že Bill Clinton a ruský prezident Boris Jelcin spolu dobře vycházeli. Clinton viděl v Jelcinovi tvůrce potřebného řádu, proto se, přes zájem o zásah USA ve jménu lidských práv, o čečenský střet zajímal málo. Zhoršení postavení vlády USA v zahraničí spojuje Brzezinski s odmítnutím zákazu pozemních min, Mezinárodního kriminálního soudu a Kjótského protokolu z r. 1997, usilujícího snížit lidský vliv na světové oteplování. Tato iniciativa narazila na odpor Senátu, kde jí většina zákonodárců považovala za omezení vlivu USA.

¹ Zatím poslední knihu představuje BRZEZINSKI, Zbigniew; SCOWCROFT, Brent. *America and the World*. New York : Basic Books, 2008.

² BRZEZINSKI, Z. *Volba. Globální nadvláda nebo globální vedení*. Praha : Mladá fronta, 2004.

Za krach izraelsko-palestinského mírového jednání z r. 2000 může podle Brzezinského vstup izraelského ministra Ariela Šarona na svaté místo muslimů v Jeruzalémě, který vyvolal útoky Palestinců. Dále jako důvod uvádí vedle nesouhlasu jejich prezidenta Jásira Arafata s vyrovnáním od Izraele a USA i jeho neschopnost zajistit v Palestině řád. O Clintonovi autor tvrdí, že žil v představě úspěchu míru po vzoru Izraele a Egypta z r. 1978 a přes končící prezidentství svůj vliv přeceňoval. Kriticky si všímá zejména nevyužití iránských prezidentských voleb r. 1997, kdy zvítězil umírněnější islamista Mohammed Chatámí, avšak pro špičky zahraniční politiky USA zůstal Írán nepřitelem. V pozadí Brzezinski spatřuje vliv iránských vystěhovalců a proizraelské lobby.

G. W. Bush: „Katastrofální vedení“

Bushe považuje Brzezinski za neúspěšného šéfa zahraniční politiky USA, protože o zahraničí věděl málo. O jeho vlivném okolí dokonce mluví jako o posedlém pýchou. Válku s Irákem r. 2003 spojuje s útočnou náladou po 11. září 2001 a považuje ji za nejhorší chybu USA po studené válce. Kriticky hodnotí zejména absenci rozsáhlého spojení, růst nenávisť k USA ve světě a zatažení armády do pastí „války po alžírsku“ (s guerillou a teroristy), jíž se po zkušenostech z vietnamské války chtěly USA v každém případě vyhnout.³

Ve vztazích USA a Ruska za prezidentů Bushe a Vladimira Putina vidí Brzezinski málo snahy o shodu. I když Bush r. 2003 uvedl, že s Putinem spolupracuje, vztah obou států se omezil a Putin chce širší vliv než Jelcin. Pomáhají mu energetické zdroje Ruska, na nichž závisí část hospodářství Evropy.⁴

Závěr

Pro zlepšení stávající situace vidí Brzezinski potřebu změny chování USA. Jedná se zejména o zlepšení vztahu k NATO, jež chápe jako cestu k světové převaze USA, stejně tak jako získání většího vlivu na Izrael a Palestinu.⁵ Považuje za nutné vést intenzivní politický dialog s Čínou, která v současnosti spolupracuje s Íránem. Za dalekosáhlou chybu USA, kterou je třeba okamžitě řešit, však Brzezinski považuje nízkou míru ochrany životního prostředí. Stejně jako v předcházející práci vyzývá k dosažení hegemonie USA za pomoci více spojenců, než se tomu děje dnes v neokonzervativní podobě americké zahraniční politiky. Příkrý nesouhlas vyjadřuje Brzezinski zejména s „vývozem demokracie“ a výraznou nesnášenlivostí části architektů zahraniční politiky USA po 11. září 2001.

Kniha ukazuje Brzezinského hlubokou znalost tématu a schopnost získat čtenáře zajímavým vyprávěním. Schází seznam literatury a odkazové poznámky, užité zdroje se někdy uvádí v textu. Autor se soustředil na Eurasii, jiným místům věnuje pozornost méně. Přibližuje

³ Stran středovýchodní politiky mluví Brzezinski o „světovém Balkánu“ – území mezi Egyptem, Saúdskou Arábií, Kavkazem, Kašmírem, Mongolskem a Čínou. Charakterizují jej vlivné zdroje ropy, zemního plynu, množství obyvatel (přes 0,5 mld.) a střety. Často se zde, hlavně v Gaze a Afghánistánu, vyhrcoje společenská situace i kvůli nezaměstnanosti, přesahující třetinu praceschopných obyvatel. O „euroasijském Balkánu“ píše v BRZEZINSKI, Z. *Velká šachovnice. K čemu Ameriku zavazuje její globální převaha*. Praha : Mladá Fronta, 1999.

⁴ Blíže BRZEZINSKI, Z. *Zbigniew Brzezinski on Ukraine's Aspirations and Geopolitical Role*. Voice of America, 22. 5. 2007. Dostupný z WWW <www.voanews.com>, DEMPSEY, Judy. *Planning for an EU – ready Ukraine*. International Herald Tribune Europe, 14. 5. 2007. Dostupný z WWW <www.iht.com>.

⁵ Brzezinski se netají postojem, že „Izraelci a Palestinci nezvládnou mír sami“. Blíže BRZEZINSKI, Z. *Bush must dispense bitter pills for peace*. Financial Times, 8. 1. 2008. Dostupný z WWW <www.ft.com>.

prezidenty jako lidské jedince a hledá vysvětlení jejich chování. Rozsahem patří práce k menším, faktografie tvoří spíše pozadí, což však v žádném případě nesnižuje její přínos.

Tento výstup vznikl za podpory Univerzity Karlovy v Praze, Filozofické fakulty z prostředků specifického výzkumu na rok 2008, číslo projektu GRANTY/2008/561